

163. *Sambucus nigra* L. — Bez czarny

S. nigra obejmuje swym zasięgiem niemal całą środkową i zachodnią Europę, przyśródziemnomorskie rejony Maroka i Algierii, północno-wschodnie tereny Azji Mniejszej i Kaukaz. Najdalej na północ sięga po 63° szerokości geograficznej. Maximum wysokościowe — 1580 m n.p.m. — osiąga w Alpach (Hermann, 1956, Flora von Nord- und Mitteleuropa).

Bez czarny reprezentuje we florze polskiej liczną grupę tzw. gatunków przechodnich, tj. nie posiadających w ramach naszego kraju granicy swego zasięgu. Rozpowszechniony jest na całym niżu i pogórzu z nie-licznymi placówkami sięgającymi powyżej 900 m n.p.m. Najwyższe stanowiska podawano z Sądeczyną — 1100 m (Pawłowski, 1925, Stosunki geobotaniczne Sądeczynny), Wzniesienia Gubałowskiego — 990 m (Pancer-Kotejowa, 1965, Fragm. Flor. et Geobot. 11, 2); Bieszczadów Zachodnich — 979 m (Jasiewicz, 1965, Monogr. Bot. 20) i Tatr — 950 m (Pawłowski, 1959, Szata roślinna Polski, 2).

Gatunek ten uprawiany był już od wieków. Wielostronnie wykorzystywany w lecznictwie, w przetwórstwie owocowym (marmolady, barwienie win itp.) i związany z wierzeniami ludowymi, jeszcze do niedawna odgrywał pod tym względem dużą rolę (Hensłowa, 1962, Rośliny dziko rosnące w kulturze ludu polskiego). Wielowiekowe użytkowanie, połączone z dużą łatwością dziczenia i opanowywania terenów zmienionych przez człowieka, spowodowało zapewne, że bez czarny należy dziś do najpospolitszych krzewów o wyraźnie synantropijnym charakterze.

S. nigra jest gatunkiem o szerokiej skali ekologicznej. Rośnie zarówno na podmokłych, okresowo podtopionych terenach, jak i wśród zarośli kserotermicznych. Najczęściej jednak spotkać go można na glebach umiarkowanie wilgotnych o dużej zawartości azotu. Obficie występuje w zbiorowiskach synantropijnych lub przejściowych do zbiorowisk leśnych: na starych ruinach i gruzowiskach, w otoczeniu zabudowań, w zaniedbanych parkach, cmentarzach, wśród zarośli śródpolnych, na obrzeżach lasów itp. Uchodzi za gatunek charakterystyczny dla nitrofilnych zespołów zrzębów i wiatrolomów ze związku *Sambuco-Salicion* (Matuszkiewicz w Scamoni, 1967, Wstęp do fitosocjologii praktycznej).

Rozmieszczenie *S. nigra* na terenie Polski nie było dotychczas opracowane.

The range of *S. nigra* covers almost the whole of central and western Europe, the Mediterranean regions of Morocco and Algeria, north-eastern regions of Asia Minor and the Caucasus. Its most northerly stands reach a latitude of 63°. The highest elevations are reached in the Alps to 1580 m (Hermann, 1956, Flora von Nord- und Mitteleuropa).

Elder represents in the Polish flora a large group of the so called transitory species, which do not have a boundary in our country. It is common throughout the lowlands and in the lower reaches of the mountains with only occasional stands above 900 m elevation. The most elevated stands were reported from the Sądeczynna at 1100 m (Pawłowski 1925, Stosunki geobotaniczne Sądeczynny), from Wzniesienie Gubałowskie at 990 m (Pancer-Kotejowa, 1965, Fragm. Flor. et Geobot. 11, 2), from the Western Bieszczady — at 979 m (Jasiewicz, 1965, Monogr. Bot. 20) and from the Tatras at 950 m (Pawłowski, 1959, Szata roślinna Polski, 2).

The species has been cultivated for centuries. It has been utilized in many ways in medicine, in fruit preserves (jams, pigmentation of wines etc.) and it has been associated with country lore where until recently it played a considerable role in this respect (Hensłowa, 1962, Rośliny dziko rosnące w kulturze

ludu polskiego). Utilization over many centuries, coupled with the ease with which it goes wild and occupies regions modified by man's activities, are the reasons why elder is today one of the most common shrubs distinctly synantrophic in character.

S. nigra has a wide ecological scale. It will grow both on marshy, periodically flooded regions and among xerothermic shrubs. However most commonly it can be found on moderately moist soils rich in nitrogen. It occurs frequently in synantrophic communities or in communities that are transitory to a forest; on old ruins or rubble heaps, in the vicinity of buildings, in abandoned parks, on graveyards, among shrubs within agricultural fields, at forest edges etc. It is considered as a species characteristic for nitrophilous associations on clear fellings or wind blown areas, from the alliance *Sambuco-Salicion* (Matuszkiewicz in Seamoni, 1967, Wstęp do fitosocjologii praktycznej).

The distribution of *S. nigra* in Poland has not been described so far.

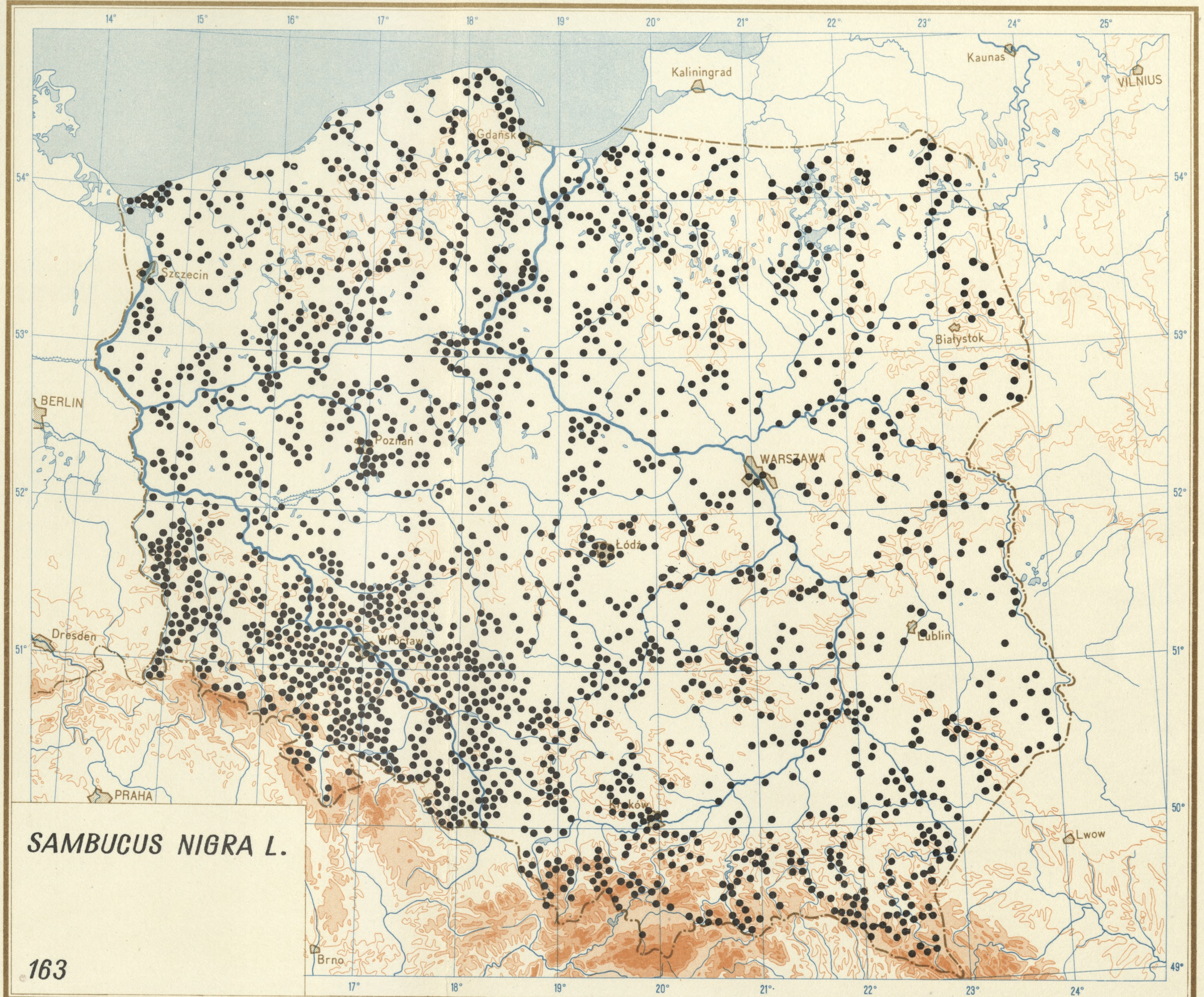
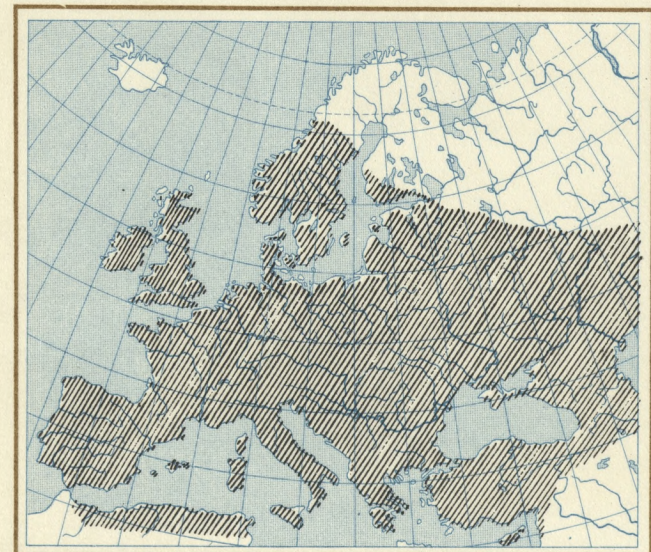
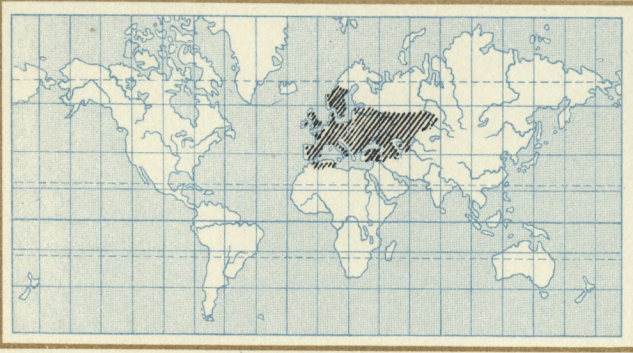
S. nigra обнимает своим ареалом почти всю Центральную и Западную Европу, присредиземноморские районы Марокко и Алжира, северо-восточные территории Малой Азии и Кавказ. На севере доходит до 63° с.ш. Максимальная высота (1580 м над ур. м.) установлена в Альпах (Hermann, 1956, Flora von Nord- und Mitteleuropa).

Бузина чёрная является во флоре Польши представителем обширной группы т.н. проходных видов, то-есть таких видов, границы ареалов которых расположены вне нашей страны. широко распространена во всех низинных районах и на возвышенностях, лишь в редких случаях заходя выше 900 м над ур. м. Самые высокие местонахождения указываются в районах Сондечизны — 1100 м (Pawłowski, 1925, Stosunki geobotaniczne Sądeczynny), Губаловской возвышенности — 990 м (Pancer-Kotejowa, 1965, Fragm. Flor. et Geobot., 11, 2), Западных Бещад — 979 м (Jasiewicz, 1965, Monogr. Bot., 20) и Татр — 950 м (Pawłowski, 1959, Szata roślinna Polski, 2).

Вид этот издавна культивируется. Он многосторонне используется в медицине и при производстве различных продуктов (мармелады, окрашивание вин и т.п.). С ним связаны некоторые народные верования; в этом отношении он ещё недавно играл большую роль (Hensłowa, 1962, Rośliny dziko rosnące w kulturze ludu polskiego). Многовековое использование, соединённое со способностью легко дичать и завоёвывать территории, изменённые под воздействием человека, привело к тому, что бузина чёрная может быть отнесена теперь к самым распространённым кустарникам с отчётливо выраженным синантропным характером.

S. nigra — вид с широкой экологической амплитудой. Растёт в одинаковой степени и на влажных, временами подтопляемых участках, и в ксеротермических зарослях. Однако чаще всего её можно встретить на умеренно увлажнённых почвах с большим содержанием азота. Обильно представлена в синантропных сообществах или в сообществах переходных к лесам: на старых развалинах, вблизи построек, в запущенных парках, на кладбищах, а зарослях расположенных среди сельскохозяйственных угодий, на лесных опушках и т.п. Считается видом, характерным для нитрофильных сообществ вырубок и ветровалов из союза *Sambuco-Salicion* (Matuszkiewicz w Seamoni, 1967, Wstęp do fitosocjologii praktycznej).

Распространение вида на территории Польши до сих пор не было обработано.

SAMBUCUS NIGRA L.

163

SAMBUCUS NIGRA L.

183